

УДК 336.177.18:631.11

Світлана ЖУКЕВИЧ,
Вікторія РОЖЕЛЮК

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Розглянуто базові положення концепції сталого розвитку України, впровадження яких нерозривно пов'язане з відповідним їх забезпеченням на різних рівнях управління. Обґрунтовано необхідність дослідження реалізації концепції сталого розвитку на рівні підприємства загалом та важливість фінансової складової зокрема. Систематизовано основні підходи до визначення сталого розвитку підприємства та його зв'язок із фінансовою стійкістю як основою виживання в ринковому просторі. Запропоновано систему індикаторів визначення фінансового зростання підприємства та моделі їх інтерпретації залежно від інформаційної бази.

Ключові слова: сталий розвиток, підприємство, діагностика, фінансова стійкість, індикатори фінансового зростання.

Светлана ЖУКЕВИЧ, Виктория РОЖЕЛЮК

Финансовая устойчивость предприятия в контексте устойчивого развития Украины

Рассмотрены основные положения концепции устойчивого развития Украины, реализация которой неразрывно связана с соответствующим ее обеспечением на различных уровнях управления. Обоснована необходимость исследования реализации концепции устойчивого развития на уровне предприятия в целом и важность ее финансовой составляющей в частности. Систематизированы основные подходы к определению устойчивого развития предприятия и его связь с финансовой устойчивостью как основой выживания в рыночном пространстве. Предложена система индикаторов определения финансового роста предприятия и модели их интерпретации в зависимости от информационной базы.

Ключевые слова: устойчивое развитие, предприятие, диагностика, финансовая устойчивость, индикаторы финансового роста.

Svitlana ZHUKEVYCH, Viktoriia ROZHELIUK

Financial stability of the enterprise in the context of sustainable development of Ukraine
Introduction. *The modernization of the financial mechanism, the main purpose of which is to increase the efficiency of the use of financial resources at different levels of management and optimize management of budget funds is an important element of implementing the concept*

of sustainable development in Ukraine. At the same time, today the most urgent issue is the development of such a financial mechanism of the state, business entities that will stimulate the formation favorable conditions for meeting the needs of present and future generations.

The purpose of the article is to highlight the issues related to the impact of financial sustainability on the sustainable development of enterprises in the framework of the implementation of the state strategy, which determines its relevance.

Methods. The basis is based on scientific methods based on dialectical knowledge and objective laws of the economy.

Results. Sustainable development of an enterprise is a gradual change or maintenance of the appropriate level of all indicators of enterprise sustainability, capable of resisting negative environmental factors, using internal potential, while preserving the integrity and basic properties. That is, it can be argued that sustainable development of the enterprise is provided on the basis of taking into account the influence of the external environment and improving the strategic management within the enterprise in order to increase its efficiency and continuous development.

For the enterprises sustainable development means adopting business strategies and endorsing activities that meet market needs and stakeholders at the same time protecting, sustaining and strengthening the human and natural resources that will be needed in the future. The development of an effective management structure for the sustainable development of the business entity requires the integration of all functional components - business planning, organization, accounting, analysis, control.

The calculation of permissible and economically justified rates of growth of an enterprise is an important stage in the diagnosis of the financial component of a sustainable development of an enterprise.

Conclusions. The financial and economic stability is the condition of life and the basis of stability of an enterprise in a market economy. It is determined, that only a systematic approach that considers an enterprise as a social and economic system functioning in the external environment will prevent the negative trends of the present. The growth factors are the indicators in the management of sustainable growth: the coefficient of internal growth, which shows the ability of enterprises to increase the negotiable and non-current assets at the expense of domestic sources of funding and the coefficient of sustainable growth, which characterizes the growth of equity capital of the enterprise.

Keywords: sustainable development, enterprise, diagnostics, financial sustainability, indicators of financial growth.

JEL Classification: C12, C14, C18.

Постановка проблеми. Сучасні світові тенденції щодо гармонійного розвитку людства, а також його виживання зумовили формування національної парадигми і стратегії сталого розвитку України. Провідна ідея концепції сталого розвитку – це баланс економічних, соціальних і екологічних цілей, ініційована ООН і підтримана всіма країнами світу

[1]. Україна може забезпечити перехід до сталого розвитку виключно шляхом ефективного використання всіх видів ресурсів, структурно-технологічної модернізації виробництва, використання творчого потенціалу суспільства для розбудови та процвітання держави [2].

Важливим елементом реалізації концепції сталого розвитку в Україні є модерні-

зація фінансового механізму, основна мета якої – підвищення ефективності використання фінансових ресурсів на різних рівнях господарювання й оптимізація управління бюджетними коштами. Сьогодні постала необхідність удосконалення фінансових методів, інструментів та важелів, нормативно-правового й інформаційного забезпечення на всіх рівнях економічної системи держави [3, с. 16].

Водночас надзвичайно актуальним питанням є вироблення такого фінансового механізму держави, суб'єктів господарювання, який стимулюватиме формуванню сприятливих умов для забезпечення потреб теперішніх і майбутніх поколінь.

У теперішніх умовах виникла необхідність забезпечити стійку еволюцію підприємства з метою досягнення, закріпленого у Стратегії сталого розвитку “Україна – 2020”, завдання переходу національної економіки на засади стабільного екологічно та соціально орієнтованого розвитку. Для цього велике значення має удосконалення управління підприємством в контексті забезпечення його стійкості на основі триєдиної концепції сталого розвитку.

Триєдиність поняття “сталий розвиток” передбачає гармонійне поєднання екологічної, соціальної та економічної складових. Загалом, з екологічної точки зору, він має забезпечувати цілісність і життєздатність природного середовища, подолання екологічної кризи та запобігання екологічним ризикам, забезпечення конституційних прав громадян на безпечне для здоров'я і життя навколишнє природне середовище, недопущення дій, які порушують здатність екосистем до саморегулювання та самовідновлення. А природно-ресурсний потенціал держави необхідно розглядати як фундамент життєдіяльності, збереження якого є обов'язковою умовою функціонування соціально-економічної системи.

Соціальна складова спрямована на збереження стабільності існуючих соціальних систем і забезпечення справедливого розподілу ресурсів та можливостей серед усіх членів суспільства, що передбачає гарантування належного рівня життя для кожної людини, а також збереження такого права для майбутніх поколінь.

Економічна складова передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів та екологічно чистих і, водночас, ресурсо- й енергозберігаючих технологій, у тому числі видобування та переробку сировини, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку та знищення відходів. У сучасних умовах, коли вітчизняна промисловість втрачає конкурентоспроможність на світовому ринку, це питання набуває виняткової актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині одним з актуальних питань є прийняття концепції сталого розвитку на різних рівнях господарювання, що зумовлює зміну парадигми традиційної економічної системи, пошук нових управлінських підходів та узгодження інтересів економічної й екологічної сфер. Питанням сталого розвитку економічних систем і можливостям його досягнення присвячено багато наукових праць вітчизняних та іноземних учених, зокрема: О. Веклич, Н. Дойсан-Коровьонкова, Б. Данилишина, С. Пакулік, Г. Дейлі, Д. Медоуза, Л. Мельника, М. Микитась, О. Кириленко, Л. Руденко та ін.

Значний внесок у теоретичне обґрунтування сутності стійкого функціонування підприємства зробили такі науковці як: О. Ареф'єва, І. Дем'яненко, В. Василенко, Ю. Цямрюк, О. Харитоновна. Економічну стійкість підприємства досліджували економісти: А. Амош, В. Герасимчук, М. Білик, К. Ізмайлова, Л. Лахтіоною.

Проблеми фінансової стійкості як складової управління фінансовим станом на

підприємстві вивчали відомі вітчизняні та закордонні дослідники: Ю. Цал-Цалко, Г. Савицька, О. Базилінська, В. Коваленко, О. Павловська, А. Ковальов.

Аналіз праць вказаних авторів показав суперечливість наукових підходів, а розробка системи показників сталого розвитку є складною науковою проблемою, яка має дискусійний характер.

Останніми роками в Україні було розроблено багато різних підходів щодо втілення концепції сталого розвитку на підприємствах, проте практичний механізм її реалізації залишається недосконалим. Тому перехід до сталого розвитку на макрорівні здебільшого залишається поза увагою.

Оскільки формування та реалізація концепції сталого розвитку суб'єктів господарювання є складним, багатовекторним процесом, що відбувається на мікро- і макрорівнях під впливом різноманітних чинників зовнішнього середовища і внутрішнього стану підприємства, важливо вибудувати таку систему управління формуванням і реалізацією стратегії сталого розвитку підприємств, яка забезпечувала б результативність діяльності фірм на всіх його етапах, ділянках і в усіх формах.

У контексті окреслених концептуальних уявлень **метою статті** є висвітлення питань, пов'язаних із впливом фінансової стійкості на сталий розвиток підприємства в рамках реалізації відповідної державної стратегії, зокрема, узагальнення індикаторів (коефіцієнтів) фінансової стійкості й основних моделей інтерпретації залежно від інформаційної бази їх оцінки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін “сталий розвиток” є офіційним українським відповідником англійського терміна “sustainable development”, дослівним перекладом якого з урахуванням контексту може бути словосполучення “життєздатний розвиток”, а за сенсом –

“самопідтримуваний розвиток”. Інколи цей термін тлумачать як всебічно збалансований розвиток. За визначенням Комісії ООН зі сталого розвитку, його мета – задовольняти потреби сучасного суспільства, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

Сталий розвиток – це такий розвиток країн і регіонів, коли економічне зростання, матеріальне виробництво та споживання, а також інші види діяльності суспільства відбуваються в межах, що визначаються здатністю екосистем відновлюватися, поглинати забруднення та підтримувати життєдіяльність теперішніх і майбутніх поколінь [4].

На Конференції ООН основними ознаками сталого розвитку визначено такі: перехід від екстенсивного характеру розвитку до інтенсивного при дотриманні умов якісного зростання та динамічного розвитку; врахування соціально-економічних аспектів виробничої й іншої господарської діяльності на індивідуальному, локальному, регіональному, національному та глобальному рівнях; зростання екологічної свідомості, що дає змогу забезпечити розумну поведінку людини як біоособистості.

Теорія сталого розвитку є альтернативою парадигмі економічного зростання, яка ігнорує екологічну небезпеку від розвитку за екстенсивною моделлю. Основою сталого розвитку є паритетність відносин у тріаді “людина – господарство – природа”. Сталий розвиток узагальнює в собі процес виживання та відтворення генофонду нації, активізацію ролі кожної окремої людини в суспільстві, забезпечення її прав і свобод, збереження навколишнього природного середовища, формування умов для відновлення біосфери та її локальних екосистем, орієнтацію на зниження рівня антропогенного впливу на природне середовище та гармонізацію розвитку людини в природі.

Повноцінна реалізація концепції сталого розвитку нерозривно пов'язана з відповідним її забезпеченням на різних рівнях управління, елементи якого мають передбачати повну взаємну узгодженість для максимізації отримання корисного результату від управління складовими соціо-еколого- й економічного розвитку. Таким чином, реалізацію концепції сталого розвитку можна подати у вигляді ланцюга: індивідум – суб'єкт господарювання (підприємство) – регіон – держава – планета (рис. 1).

На індивідуальному рівні особливо важливою є реалізація заходів щодо підвищення статусу освіти та виховання загалом й екологічної їх складової зокрема. Це дасть змогу змінити стиль життя й індивідуальну свідомість, а також ставлення кожної людини до природи як до основи існування цивілізації.

Особливої уваги заслуговує дослідження реалізації концепції сталого розвитку саме на рівні підприємства.

Поняття “сталого розвитку підприємства” трактується неоднозначно. На думку М. Микитась, “стійкий розвиток передба-

чає можливість системи взаємопов'язаних елементів підприємства забезпечити життєздатність і зростання економічної ефективності, враховуючи вплив різних чинників навколишнього середовища” [6].

Н. Дойсан-Коровьонкова стверджує, що сталий розвиток – це система взаємоузгоджених управлінських, економічних, соціальних, природоохоронних заходів, спрямованих на формування системи суспільних відносин, яка самоудосконалюється (за рахунок внутрішнього потенціалу) на засадах довіри, партнерства, солідарності, етичних цінностей, безпечного навколишнього середовища, сталості економічного розвитку. А забезпечення сталого розвитку національної економіки, сфер економічної діяльності та конкретних підприємств можливе на основі антикризового менеджменту [7].

На нашу думку, сталий розвиток підприємства – це поступова зміна або ж підтримання на належному рівні всіх показників стійкості підприємства, здатного протистояти негативним чинникам зовнішнього се-

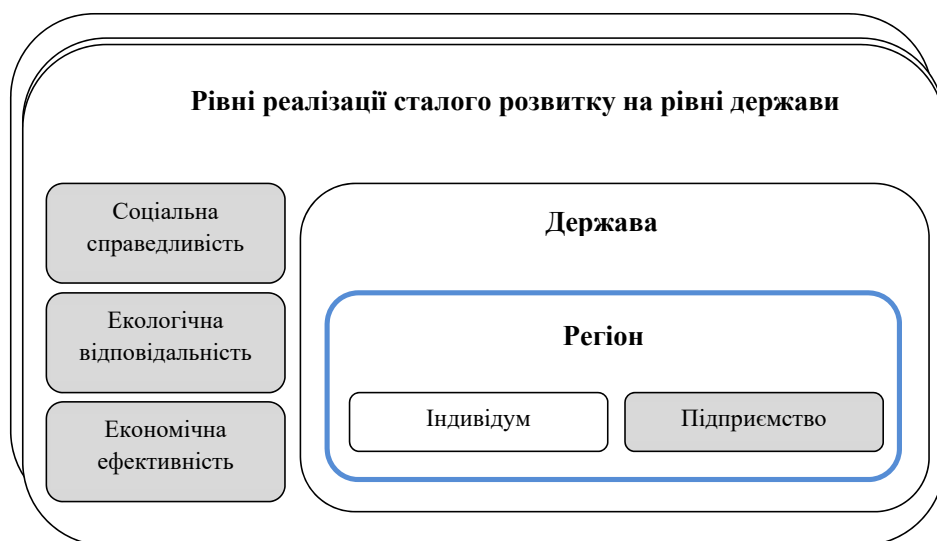

Рис. 1. Місце підприємства у реалізації концепції сталого розвитку на рівні держави [5].

редовища, використовуючи внутрішній потенціал і зберігаючи при цьому цілісність і основні властивості. Отже, можна стверджувати, що стійкий розвиток підприємства забезпечується на основі врахування впливу зовнішнього середовища та вдосконалення стратегічного управління всередині підприємства з метою підвищення ефективності його діяльності та безперервного розвитку.

Для підприємств сталий розвиток означає ухвалення бізнес-стратегій та утвердження видів діяльності, які не лише відповідають потребам ринку та зацікавлених сторін, а й захищають, підтримують і зміцнюють людські та природні ресурси, що будуть необхідні в майбутньому.

Розробка ефективної структури управління сталим розвитком суб'єкта господарювання вимагає інтеграції усіх функціональних складових – бізнес-планування, організації, обліку, аналізу та контролю.

Розвиток підприємства полягає в правильному балансі економічного зростання та стійкості підприємства. При цьому розвиток має бути стійким, тобто стабільним. "Стабільність" (від латинського *stabilis*) означає "міцність, незмінність, приведення в постійний, стійкий стан або підтримка цього стану, а також сам стан постійності, стійкості" [10, с. 167]. Стійкий розвиток несумісний з проявами революційних, катастрофічних змін і розрахований на тривалий час у своєму русі та підтримку цього стану надалі.

Зміст терміна "сталій розвиток" був визначений на конференції в Ріо-де-Жанейро у 1992 р. в рамках прийняття "Порядку денного на XXI століття" як "розвиток, що задовольняє потреби теперішнього часу, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби" [8]. Всі наступні визначення згаданого поняття базувалися саме на такому тлумаченні сталого розвитку. Поняття сталого розвитку відповідає російському терміну

"постоянное / стабильное развитие", проте у країнах СНД неабиякого поширення набуло словосполучення "устойчивое развитие". Англomовний оригінал розглянутого поняття – "sustainable development" – означає "підтримуваний розвиток". Доволі цікавим є французький варіант – "developpment durable" – "міцний / тривалий розвиток" [8].

Однак, з точки зору стратегічного управління, підприємство має орієнтуватися не стільки на підтримання високого кількісного рівня цільових показників (прибутку, частки ринку тощо), скільки на збереження їхнього високого потенціалу в майбутньому. Саме тому все більше з'являється досліджень, в яких акцентується увага на сталому розвитку підприємства.

Важливим етапом діагностики фінансової складової сталого розвитку підприємства є розрахунок допустимих та економічно обґрунтованих темпів зростання підприємства, адже перед підприємством стоїть завдання збалансування зростання прибутків, чистого доходу й активів, оскільки правило "чим більше, тим краще" справедливе не завжди. Так, швидке зростання може "виснажити" ресурси та без вмілого фінансового управління процесами зростання призвести до банкрутства. Фахівці зазначають, що до банкрутства підприємств призводить як надто швидка, так і надто повільна позитивна динаміка.

К. Уолш порівнює зростання для підприємства з ліками для пацієнта, які приносять користь лише за умови вживання певної дози, але коли перебрати міру, то вони стають небезпечними, якщо не фатальними. Отже, завжди потрібно шукати "золоту середину", а саме – оптимальний рівень стійкого зростання. В економічно розвинутих країнах у період стабільності достатнім вважається зростання максимум на 4% [9].

Стійке (збалансоване) зростання підприємства (*stable growth*) – це зростання,

за якого підприємство не завдає шкоди своїм фінансовим ресурсам і не змінює ступінь фінансового ризику [10, с. 163]. Для стійкого зростання характерним є врівноважений рух коштів (ні нестачі, ні надлишку). Щоб підвищити обсяги реалізації, необхідно збільшити майно підприємства, а це можливе за умови нарощення власного та позикового капіталу. Так, згідно із “золотим правилом” економіки, яке є індикатором ділової активності підприємства в ринковому просторі, відповідна динаміка та співвідношення темпів зростання абсолютних показників має бути таким:

$$100\% < TA < TЧД < TЧП, \quad (1)$$

де TA – темп зростання активів;
 $TЧД$ – темп зростання чистого доходу;
 $TЧП$ – темп зростання чистого прибутку.

Розглянемо основні складові нерівності (1) та їхній економічний зміст:

- $100\% < TA$ показує, що підприємство нарощує економічний потенціал і масштаби своєї діяльності;
- $TA < TЧД$ свідчить про те, що виручка зростає швидше від економічного потенціалу. З цього можна зробити висновок про підвищення інтенсивності використання ресурсів на підприємстві;
- $TЧД < TЧП$ означає, що прибуток зростає швидше від обсягів реалізації та сукупного капіталу внаслідок підвищення рівня рентабельності продажів.

Залежно від обраної суб'єктом господарювання фінансової політики роль різних фінансових ресурсів неоднакова. Основними джерелами збільшення позикового капіталу є випуск облігацій та залучення кредитів банків, а головними джерелами підвищення власного капіталу є нерозподілений прибуток і додаткова емісія власних акцій.

Індикаторами в управлінні стійким зростанням є коефіцієнти зростання [10, с. 163–166]. Можливість підприємств на-

рощувати оборотні та необоротні активи за рахунок внутрішніх джерел фінансування показує коефіцієнт внутрішнього зростання ($KBH3p$).

Для збалансованого зростання за рахунок внутрішніх джерел фінансування підприємство має узгодити співвідношення реінвестованого чистого прибутку, активів і темпів зростання реалізації (чистого доходу), тобто:

$$KBH3p = \frac{ЧП - Д}{A_n} \times \Delta ЧД = 1, \quad (2)$$

де $\Delta ЧД$ – темп зростання чистого доходу;
 $ЧП$ – чистий приток;
 $Д$ – дивіденди, виплачені акціонерам;
 A_n – активи на початок звітного періоду.
 Звідси, коефіцієнт внутрішнього зростання дорівнює:

$$\begin{aligned} KBH3p &= \frac{ЧП - Д}{A_n} = \frac{ЧП^{ПП}}{A_n} = \\ &= \frac{p.2350 \text{ ф.2} - p.4200 \text{ ф.4}}{p.1900 \text{ ф.1}}, \end{aligned} \quad (3)$$

де $ЧП^{ПП}$ – реінвестований чистий прибуток.

Коефіцієнт внутрішнього зростання характеризує максимальний темп приросту обсягу реалізації, який може мати підприємство без зовнішнього фінансування.

Якщо: $KBH3p = 1$, то грошовий потік нейтральний, тобто внутрішніх джерел достатньо для фінансування потреб підприємства; $KBH3p > 1$ – надлишок коштів; $KBH3p < 1$ – нестача коштів.

Наприклад, якщо вказаний коефіцієнт дорівнює 0,3, то це означає, що підприємство може розширювати свою діяльність без зовнішнього фінансування з максимальним темпом приросту обсягу реалізації 30%.

У фаховій літературі стійке зростання підприємства характеризується як максимально можливе зростання без зміни фінансового ризику. При цьому допускається збільшення

зобов'язань, але пропорційно підвищенню власного капіталу, що забезпечує незмінність фінансового ризику [11, с. 142].

Звідси випливає, що темпи зростання обсягів реалізації визначаються темпами збільшення власного капіталу, а темпи стійкого зростання – це і є темпи підвищення власного капіталу. Однак, якщо підприємство відмовляється від додаткової емісії акцій, то єдиним джерелом зміни власного капіталу є реінвестований чистий прибуток.

Отже, коефіцієнт стійкого зростання (K_{Cm3p}) визначається як співвідношення реінвестованого чистого прибутку до власного капіталу на початок звітного періоду та характеризує максимальний темп приросту обсягу реалізації, який може мати підприємство без зміни ступеня фінансового ризику:

$$K_{Cm3p} = \frac{ЧП - Д}{BK_n} = \frac{ЧП^{PI}}{BK_n}, \quad (4)$$

де BK_n – власний капітал на початок звітного періоду.

Якщо фактичні темпи зростання обсягу реалізації більші за темпи стійкого зростання, то підприємство стикається з нестачею грошових коштів. Така ситуація характерна для швидко прогресуючих підприємств. Підприємства, які зростають повільно, мають темпи фактичного підвищення реалізації нижчі за темпи стійкого зростання, що призводить до надлишку грошових коштів.

Для кожного суб'єкта господарювання важливо не просто зберігати стійкість, а й домагатися сталого розвитку. Щоб забезпечити стійке зростання та можливість сталого розвитку підприємства, необхідно проаналізувати чинники, що впливають на збалансованість такого зростання.

Оцінити вплив кожного показника на загальну стійкість можна за багаточинниковими моделями коефіцієнта стійкого зростання. Відповідно до обраної моделі, підприємство може обрати ті з чинників і в тих

пропорціях, у яких доцільно їх мобілізувати для забезпечення стійкості зростання та підвищення ділової активності.

Перша модель. Коефіцієнт стійкого зростання можна подати через коефіцієнт фінансової політики, а саме – коефіцієнт реінвестування чистого прибутку (K_{pn}) та коефіцієнт рентабельності власного капіталу:

$$K_{Cm3p} = \frac{ЧП^{PI}}{BK_n} = \frac{ЧП^{PI}}{ЧП} / \frac{BK_n}{ЧП} \quad (5)$$

або

$$K_{Cm3p} = K_{pn} \times P_{вк}, \quad (6)$$

де $P_{вк}$ – рентабельність власного капіталу, розрахована щодо власного капіталу на початок звітного періоду ($ЧП/BK_n$).

Друга модель. Доволі розповсюджена така модель коефіцієнта стійкого зростання:

$$K_{Cm3p} = K_{PI} \times P_{ЧР} \times K_{OA} \times K_{\PhiЗ}, \quad (7)$$

де $P_{ЧР}$ – чиста рентабельність реалізації (ЧП/ЧД);

K_{OA} – оборотність активів (ЧД/А);

$K_{\PhiЗ}$ – коефіцієнт фінансової залежності, розрахований щодо власного капіталу на початок звітного періоду (A/BK_n).

У цій моделі коефіцієнт чистої рентабельності реалізації стосується операційної діяльності та характеризує її результативність. Оборотність активів відображає ефективність інвестування ресурсів в активи підприємства. Коефіцієнт фінансової залежності показує ступінь залежності підприємства від залученого капіталу. Коефіцієнт реінвестування можна визначити як різницю між одиницею та коефіцієнтом дивідендних виплат. Звідси випливає, що коефіцієнт реінвестування відображає ставлення керівництва компанії до розподілу дивідендів. Разом коефіцієнти реінвестування та фінансової залежності унаочнюють принципи фінансової політики, обраної підприємством.

Третя модель. Оскільки добуток чистої рентабельності реалізації та оборотності

активів дорівнює рентабельності активів, то формула для визначення коефіцієнта стійкого зростання набуде такого вигляду:

$$K_{Cm3p} = K_{pn} \times P_A \times K_{\Phi Z}, \quad (8)$$

де P_A – рентабельність активів.

Четверта модель. Розширена факторна модель для розрахунку коефіцієнта стійкості зростання має такий вигляд:

$$K_{Cm3p} = K_{RP} \times P_{\text{ЧР}} \times K_{OPK} \times K_{ЗРК} \times K_{Пл} \times K_{КЗ} \times K_{\Phi Z}, \quad (9)$$

де K_{OPK} – оборотність робочого капіталу (ЧД/РК);

$K_{ЗРК}$ – забезпеченість робочим капіталом (РК/ПА);

$K_{Пл}$ – коефіцієнт поточної ліквідності (поточні активи (ПА)/ поточні пасиви (ПП));

$K_{КЗ}$ – частка поточних зобов'язань у загальному капіталі (активах) підприємства (ПП/А).

Наведена модель описує як операційну (2-й і 3-й та інші чинники), так і фінансову діяльність (1-й і 4-й та інші чинники) суб'єкта господарювання.

Якщо темпи фактичного зростання підприємства тривалий час перевищують темпи стійкого зростання, то необхідно забезпечити притік грошових коштів різними способами: за рахунок додаткової емісії акцій, тимчасового збільшення фінансового левериджу, зниження виплати дивідендів, ліквідації малорентабельних операцій, аутсорсингу (передачі іншим підприємствам неключових операцій, що вивільнює активи), збільшення ціни, злиття з "товстим гаманцем" фінансово стійкою компанією.

Якщо ж темпи фактичного зростання менші за темпи стійкого зростання, то виникає необхідність пошуку ефективних засобів використання надлишку грошових коштів. Керівництво підприємства може почати скуповувати на ринку власні акції, підвищити виплату дивідендів, знизити заборгованість, збільшити активи чи при-

дбати інші підприємства (швидко зростаючі малі фірми).

Кожне підприємство вимушене визначити для себе найбільш адекватний набір критеріїв для оцінки ефективності своєї діяльності і на його основі визначити міру її стійкості та розробляти заходи щодо управління сталим розвитком підприємства.

Варто відмітити, що вибір індикаторів і критеріїв сталого розвитку підприємства залежить від фази його життєвого циклу – на різних етапах діяльності змінюється значущість, а також характер поведінки показників різних груп. Такий підхід дасть змогу акцентувати увагу керівників і фінансових аналітиків на тих індикаторах, аналіз яких найбільш важливий на конкретному етапі функціонування та розвитку підприємства.

Висновки. Отже, сталий розвиток – це такий розвиток країн і регіонів, коли економічне зростання, матеріальне виробництво та споживання, а також інші види діяльності суспільства здійснюються в межах, які визначаються здатністю екосистем відновлюватися, поглинати забруднення та підтримувати життєдіяльність теперішніх і майбутніх поколінь.

Питання сталого розвитку суспільства є неординарним і суперечливим. Концептуальні засади сталого розвитку, передусім, зводяться до екологізації економіки, гуманізації, запровадження певної системи принципів підходів до питань суспільної діяльності. Модель сталого розвитку, як і будь-яка соціальна модель, є системою інтегрованих компонентів, їх суттєвих відносин і зв'язків, що відображають основний зміст процесів збалансованого соціально-економічного та екологічного піднесення.

Сталий розвиток на макрорівні передбачає поступову зміну або ж підтримання на належному рівні всіх показників стійкості підприємства, виявляється у здатності протистояти негативним чинникам зовнішнього

середовища, в успішній реалізації внутрішнього потенціалу та збереженні при цьому цілісності і основних властивостей. Стейкий економічний розвиток підприємств не обмежується лише стабілізацією виробництва, він охоплює також фінансовий механізм його забезпечення.

Індикаторами, які використовують в управлінні стійким зростанням, є відповідні коефіцієнти, а саме: коефіцієнт внутрішнього зростання, який показує можливість підприємств нарощувати оборотні та необоротні активи за рахунок внутрішніх джерел фінансування, та коефіцієнт стійкого зростання, що характеризує темпи бажаного підвищення власного капіталу суб'єкта господарювання. Останній можна розрахувати чотирма моделями, які охоплюють різний набір чинників впливу на результативний показник. При цьому вибір індикаторів і критеріїв сталого розвитку фірми залежить від стадії її життєвого циклу. Значущість показників фінансової стійкості й особливості їхнього аналізу на різних етапах циклу життєдіяльності підприємства в контексті його сталого розвитку буде предметом наших подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Руденко Л. *Ще раз про сталий розвиток* [Електронний ресурс] / Л. Руденко, Г. Марушевський, Т. Тимочко. – Режим доступу : <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/ourperspective/ourperspectivearticles/2017/06/07/revisiting-sustainable-development>
2. *Цілі сталого розвитку: що це?* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.sd4ua.org/>
3. *Формування фінансового механізму сталого розвитку України* : монографія / за ред. д-ра екон. наук, проф. О. П. Кириленко та д-ра екон. наук, доц. О.І. Тулай. – Тернопіль : ТНЕУ, 2017. – 414 с.
4. *Суть концепції сталого розвитку України* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.textreferat.com/referat-21544-1.html>.
5. Мельник Л.М. *Теоретико-методологічні засади сталого розвитку машинобудівних підприємств на основі управління бізнес-процесами* : автореф. дис. ... на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук [Електронний ресурс] / Л. Мельник. – Тернопіль, 2018. – Режим доступу : <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/21416>
6. Микитась М.А. *Механізм впливу організаційного потенціала на устойчивое развитие промышленного предприятия* : автореф. дисс. ... на канд. екон. наук. [Електронний ресурс] / М.А. Микитась. – СПб, 2013. – Режим доступу : <file:///d:/users/admin/downloads/%d0%90%>.
7. Дойсан-Коровьонкова Н.В. *Сталий розвиток підприємства як процес та економічне явище: теоретичні аспекти* [Електронний ресурс] / Н. Дойсан-Коровьонкова // *Вісник соціально-економічних досліджень*. – 2014. – Вип. 2 (53). – Режим доступу : <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3469/1/сталий%20розвиток%20підприємства>
8. Пакулін С.Л. *Управління сталим розвитком сучасного підприємства* [Електронний ресурс] / С.Л. Пакулін, А.А. Пакуліна // *Траектория науки*. – 2016. – №3(8). – Режим доступу : <http://pathofscience.org/index.php/ps/article/view/50>
9. Уолш К. *Ключевые показатели менеджмента : полное руководство по работе с критическими числами, управляющими вашим бизнесом*. – 9-е изд. / К. Уолш ; пер. с англ. – Омск : Максимум, 2010. – 400 с.
10. *Фінансовий аналіз* : навч. посіб. / М.Р. Лучко, С.М. Жукевич, А.І. Фаріон. – Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – 304 с.
11. Фаріон А.І. *Фінансовий аналіз у системі аналітичних досліджень підприємств* / А. Фаріон // *Матеріали міжвузівської науково-практичної конференції "Інформаційно-аналітичне забезпечення стратегій інноваційного розвитку"*, 5-6 квітня 2012 р. – Полтава : ПолтНТУ, 2012. – С. 142–143.

References

1. Rudenko, L. *Shche raz pro stalyy rozvytok [One more time about sustainable development]. Available at: <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/ourperspective/ourperspectivearticles/2017/06/07/revisiting-sustainable-development-.html>.*
2. *Tsili staloho rozvytku: shcho tse? [Sustainable development goals: what are these?]. Available at: <http://www.sd4ua.org/> [in Ukrainian].*
3. Kurylenko, O.P., Tulay, O.I. (Ed.). (2014). *Formuvannia finansovoho mekhanizmu staloho rozvytku Ukrainy [Formation of sustainable development of Ukraine]. Ternopil : TNEU [in Ukrainian].*
4. *Sut kontseptsii staloho rozvytku Ukrainy [The essence of sustainable development of Ukraine]. Available at: <http://ua.textreferat.com/referat-21544-1.html>.*
5. Melnyk, L.M. (2018). *Teoretyko-metodolohichni zasady staloho rozvytku mashynobudivnykh pidpriemstv na osnovi upravlinnia biznes-protseamy [Theoretical and methodological principles of sustainable development of machine-building enterprises on the basis of management of business processes]. (Thesis). Ternopil: TNEU. Available at: <http://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/21416>.*
6. Mikitas, M.A. (2013). *Mekhanizm vliyanija organizacionnogo potentsiala na ustojchivoe razvitie promyshlennogo predpriyatija [Mechanism of the influence of organizational potential on the sustainable development of an industrial enterprise]. (Thesis). Sankt-Peterburg. Available at: <file:///C:/Users/User/Downloads/%D0%90%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82>.*
7. Doisan-Korovonkova, N.V. (2014). *Stalyy rozvytok pidpriemstva yak protses ta ekonomichne yavlyshche: teoretychni aspekty [Sustainable development of the enterprise as a process and an economic phenomenon: theoretical aspects]. Visnyk sotsialno-ekonomichnykh doslidzhen – Bulletin of Social and Economic Research, 2 (53), 55-66. Available at: file:///C:/Users/User/Downloads/Vsed_2014_2_10.pdf*
8. Pakulin, S.L., Pakulina, A.A. (2016). *Upravlinnia stalym rozvytkom suchasnoho pidpriemstva [Management of sustainable development of modern enterprises]. Traektorii nauky - Trajectory of science, 3 (8), 2.1-2.17. Available at: <http://pathof-science.org/index.php/ps/article/view/50>.*
9. Uolsh, K. (2010). *Klyuchevyye pokazateli menedzhmenta: polnoye rukovodstvo po rabote s kriticheskimi chislami, upravlyayushchimi vashim biznesom [Key performance indicators: establishing the metrics that guide success]. Omsk : Maximum [in Russian].*
10. Luchko, M.R., Zhukevych, S.M. & Farion, A.I. (2016). *Finansovyy analiz [Financial analysis]. Ternopil: TNEU [in Ukrainian].*
11. Farion, A.I. (2012). *Finansovyy analiz v systemi analitychnykh doslidzhen pidpriemstv [Financial analysis in the system of analytical researches of the company]. Materialy mizhvuzivskoi naukovo-praktychnoi konferentsii "Informatsiino-analitychne zabezpechennia stratehii innovatsiinoho rozvytku" – Materials of the inter-university scientific-practical conference "Information and analytical support of strategies of innovation development". Poltava: PoltYNU, 142–143 [in Ukrainian].*

Стаття надійшла до редакції 31.08.2018.